

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΠΕΣΣΟΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ
ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ΕΝΤΣΟΝ ΡΕΪΣ ΜΕΪΡΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:
ΑΡΗΣ ΔΗΜΟΚΙΔΗΣ

Γεννήθηκα σε μια εποχή κατά την οποία οι περισσότεροι νέοι είχαν χάσει την πίστη στον Θεό, για τον ίδιο λόγο που οι μεγαλύτεροί τους την είχαν διατηρήσει – χωρίς να ξέρουν γιατί. Έτσι, επειδή το ανθρώπινο πνεύμα από τη φύση τείνει προς την κριτική γιατί αισθάνεται και όχι γιατί σκέφτεται, οι περισσότεροι από αυτούς τους νέους επέλεξαν την Ανθρωπότητα για διάδοχο του Θεού. Ανήκω όμως στο είδος των ανθρώπων που είναι πάντα στο περιθώριο εκείνου στο οποίο ανήκουν και που δεν κοιτάζουν μόνο το πλήθος του οποίου είναι και αυτοί μέρος, αλλά και τους μεγάλους χώρους που υπάρχουν δίπλα. Γι' αυτό και ποτέ δεν εγκατέλειψα τελείως τον Θεό, όπως το έκαναν εκείνοι, ούτε δέχτηκα ποτέ την Ανθρωπότητα.

Σκέφτηκα ότι, παρόλο που η ύπαρξή του είναι απίθανη, ο Θεός θα μπορούσε να υπάρχει και επομένως να λατρεύεται, ενώ η Ανθρωπότητα, ως μία απλή βιολογική ιδέα που δεν είναι κάτι περισσότερο από το ανθρώπινο ζωικό είδος, δεν άξιζε περισσότερη λατρεία από οποιοδήποτε άλλο ζωικό είδος. Αυτή η λατρεία της Ανθρωπότητας, με τα δικά της τελετουργικά της Ελευθερίας και της Ισότητας, πάντα μου φαινόταν μία αναβίωση αρχαίων λατρειών, στις οποίες τα ζώα ήταν σαν θεοί ή οι θεοί είχαν κεφάλια ζώων.

Έτσι, μην ξέροντας να πιστεύω στον Θεό και μην μπορώντας να πιστέψω σε ένα σύνολο ζώων, έμεινα, όπως το κάνουν και άλλοι του περιθωρίου, σ' εκείνη την απόσταση από τα πάντα, η οποία συνήθως λέγεται Παρακμή. Η Παρακμή είναι η ολική απώλεια της ασυνειδησίας, γιατί η ασυνειδησία είναι το θεμέλιο της ζωής. Η καρδιά, αν μπορούσε να σκεφτεί, θα σταματούσε. Έτσι, σε κάποιον που όπως εγώ ζει

χωρίς να ξέρει να ζει και σ' αυτούς τους λίγους σαν κι εμένα, τι απομένει πέρα από την παραίτηση ως μέθοδο και τον στοχασμό ως μοίρα; Μην ξέροντας τι είναι η θρησκευτική ζωή ούτε μπορώντας να το ξέρουμε, γιατί δεν μπορεί κανείς να έχει πίστη μέσω της λογικής, και ανίκανοι να έχουμε πίστη στην αφηρημένη έννοια του ανθρώπου, και μην ξέροντας καν τι να την κάνουμε την πίστη μεταξύ μας, μας απέμενε ως λόγος για να έχουμε ψυχή ο αισθητικός στοχασμός της ζωής. Κι έτσι, αγνοώντας την επισημότητα όλων των κόσμων, αδιαφορώντας για το θείο και περιφρονώντας οτιδήποτε ανθρώπινο, παραδιδόμαστε επιπόλαιοι στην άσκοπη αίσθηση που καλλιεργείται σε έναν εκλεπτυσμένο επικουρισμό, όπως αρμόζει στα εγκεφαλικά μας νεύρα.

Κρατώντας από την επιστήμη μόνο την κεντρική της αρχή, σύμφωνα με την οποία τα πάντα υπόκεινται σε μοιραίους νόμους, ενάντια στους οποίους δεν μπορούμε να αντιδράσουμε

ελεύθερα –γιατί το να αντιδράσουμε σημαίνει ότι οι νόμοι αυτοί μας ανάγκασαν να αντιδράσουμε– και διαπιστώνοντας πώς αυτή η αρχή ταιριάζει με την άλλη, παλαιότερη, της θεϊκής ειμαρμένης των πραγμάτων, εγκαταλείπουμε την προσπάθεια όπως το κάνουν οι αδύναμοι στις αθλητικές ασκήσεις, και σκύβουμε πάνω στο βιβλίο των αισθήσεων με μεγάλη σχολαστικότητα αισθητής πολυμάθειας. Μην παίρνοντας τίποτα στα σοβαρά, ούτε θεωρώντας ότι μας δόθηκε ως δεδομένη άλλη πραγματικότητα πέρα από τις αισθήσεις μας, καταφεύγουμε σε αυτές και τις εξερευνούμε σαν μεγάλες άγνωστες χώρες. Και αν επιδιδώμαστε τακτικά όχι μόνο στον αισθητικό στοχασμό, αλλά και στην έκφραση των μεθόδων και των αποτελεσμάτων του, είναι επειδή η πεζογραφία ή ο στίχος που γράφουμε, μην έχοντας την πρόθεση να επηρεάσουν την κατανόηση των άλλων ή να τους μεταπείσουν, είναι απλώς σαν να μιλάει κανείς δυνατά καθώς διαβάζει, κάτι που γίνε-

ται για να δοθεί πλήρης αντικειμενικότητα στην υποκειμενική ευχαρίστηση της ανάγνωσης.

Ξέρουμε καλά ότι κάθε έργο πρέπει να είναι ατελές και ότι ο λιγότερο ασφαλής από τους αισθητικούς μας στοχασμούς θα είναι αυτός για το τι γράφουμε. Αλλά όλα είναι ατελή: δεν υπάρχει ηλιοβασίλεμα τόσο όμορφο που δε θα μπορούσε να είναι ομορφότερο ή ένα ελαφρύ αεράκι που μας νυστάζει και δεν θα μπορούσε να μας προσφέρει έναν ακόμη πιο ήρεμο ύπνο. Κι έτσι, στοχαστές και των βουνών και των αγαλμάτων, απολαμβάνοντας τις μέρες μας σαν να ήταν βιβλία, ονειρευόμενοι τα πάντα, κυρίως για να τα μετατρέψουμε στην οικεία μας ουσία, θα κάνουμε επίσης περιγραφές και αναλύσεις, οι οποίες μόλις πραγματοποιηθούν, θα γίνουν ξένα πράγματα, που μπορούμε να τα απολαύσουμε σαν να έρχονταν με το απόγευμα. Δεν πρόκειται για την άποψη των απαισιόδοξων σαν κι αυτή του Vigny, για τον οποίο η ζωή είναι μια φυλακή, όπου ο ίδιος έπλεκε καλάθια

για να ξεσκάσει. Το να είναι κανείς απαισιόδοξος σημαίνει ότι θεωρεί τραγικό το καθετί και αυτή η στάση χαρακτηρίζεται από υπερβολή και δυσφορία. Είναι αλήθεια ότι δεν έχουμε ένα αξιόπιστο κριτήριο να εφαρμόσουμε στο έργο που παράγουμε. Το παράγουμε βεβαίως για να ξεσκάσουμε, αλλά όχι σαν τον φυλακισμένο που πλέκει καλάθια, για να ξεχάσει τη Μοίρα, αλλά σαν το κορίτσι που κεντάει μαξιλάρια, για να περάσει η ώρα και τίποτε άλλο.

Θεωρώ τη ζωή ένα πανδοχείο όπου πρέπει να παραμείνω ώσπου να έρθει η αμάξα της αβύσσου. Δεν ξέρω πού θα με βγάλει, γιατί δεν ξέρω τίποτα. Θα μπορούσα να θεωρήσω αυτό το πανδοχείο μια φυλακή, γιατί είμαι αναγκασμένος να περιμένω σ' αυτό. Θα μπορούσα να το θεωρήσω έναν χώρο συναναστροφών, γιατί εδώ συναντιέμαι με άλλα άτομα. Δεν είμαι, όμως, ούτε ανυπόμονος ούτε κοινός τύπος. Τα αφήνω αυτά σε όσους κλείνονται στο δωμάτιό τους, ξαπλωμένοι νωχελικά στο κρεβάτι όπου

περιμένουν άυπνοι. Τα αφήνω σε όσους συζητάνε στα σαλόνια, απ' όπου οι μουσικές και οι φωνές φτάνουν ευχάριστες σ' εμένα. Κάθομαι στην πόρτα και αφήνω τα μάτια και τα αυτιά μου να απορροφήσουν τα χρώματα και τους ήχους του τοπίου, ενώ σιγοτραγουδάω μόνο για μένα ασυνάρτητα τραγούδια που συνθέτω όσο περιμένω.

Για όλους μας θα κατέβει η νύχτα και θα φτάσει η άμαξα. Απολαμβάνω την αύρα που μου δίνουν και την ψυχή που μου έδωσαν για να την απολαύσω. Και πλέον δεν θέτω ερωτήματα ούτε αναζητώ κάτι. Αν αυτό που αφήνω γραμμένο στο βιβλίο των ταξιδιωτών μπορεί, όταν ξαναδιαβαστεί κάποτε από άλλους, να τους διασκεδάσει κατά τη διαδρομή τους, θα έχει καλώς. Αν πάλι δεν το διαβάσουν ή δεν τους διασκεδάσει, θα έχει το ίδιο καλώς.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

Αυτό που καθιστά το έργο του Πεσσόα τόσο ενδιαφέρον (και επίκαιρο) είναι ο έξυπνος, απρόβλεπτος τρόπος με τον οποίο ερευνά όχι μόνο την ανθρώπινη ψυχή, αλλά και τη –συννά αθέατη– σύγκρουση μεταξύ της ατομικής και της κοινωνικής ταυτότητας. Η πολυδιάστατη προσέγγιση της πραγματικότητας που προτείνει, μέσα από τη φωνή των διαφορετικών του προσωπικοτήτων, αντικατοπτρίζει την αναζήτηση για νόημα σε έναν κόσμο που συχνά φαίνεται κατακερματισμένος. Ταυτόχρονα, η γραφή του, με την πολυπλοκότητα και την αμφισημία της, προκαλεί τον αναγνώστη να αναστοχαστεί, να αμφισβητήσει, έως και να επαναστατήσει ενάντια στις έτοιμες απαντήσεις.

Στο *Βιβλίο της Ανησυχίας* δεν προσφέρονται απαντήσεις ή λύσεις, αλλά, παρ' όλα αυτά, εξετάζοντας τις άγριες, συχνά ακατανόητες, πλευρές του ανθρώπινου ψυχισμού, ανοίγεται ένα παράθυρο. Κι αν η θέα απ' αυτό μοιάζει εκ πρώτης όψεως συνηθισμένη, στην πορεία αποδεικνύεται περίπλοκη και αποκαλυπτική – για τον ίδιο τον ψυχισμό μας.

Από τον πρόλογο
του Άρη Δημοκίδη

φάροι | | ιδεών

Διαχρονικά έργα σημαντικών συγγραφέων
που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κριτικής σκέψης.